Allan Harsbo

På krydstogt i Øhavet

Beskrivelse af en af Danmarks smukkeste sejlture i Det sydfynske Øhav

Forlaget Bøssehage

På krydstogt i Øhavet

En guide til Det sydfynske Øhav
set fra færgen mellem
Svendborg og Ærøskøbing

af

Allan Harsbo

Forsiden viser færgen M/F Ærøskøbing på tur mod Ærøskøbing
Færgen er udsmykket med kunstværk malet på færgen i oktober 2012.
Ærø vandt et kunstværk til færgen i DR´s konkurrence ”Vores Kunst”.
Det er kunsterne Randi Jørgensen og Katrine Malinovski,
der har dekoreret M/F Ærøskøbing.

Udgivet 2019 af :
Forlaget Bøssehage
Air Erria ApS , Jernkåsvej 18, 2770 Kastrup
Telefon: +45 40 46 66 75
e-mail: info@aeroetours.dk

web sites: www.aeroetours.dk & www.bike-erria.dk

Materialet må kun kopieres efter forudgående aftale med Air Erria ApS

© 2019 Air Erria ApS

Et par ord fra forfatteren…..

Denne guide er skrevet som en hyldest til det måske smukkeste farvand i Danmark, Det sydfynske Øhav.

Ligeså barskt det kan være at passere dette farvand på en kold og regnfuld efterårsdag med en vestlig kuling —ligeså smukt og eksotisk opleves det på en solrig varm forårs– eller sommerdag med de grønne øer, der ligger spredt i det næsten middelhavsblå vand.

Mangen en gæst på vej til Ærø har passeret ganske tæt forbi disse øer uden at vide hvad de hedder, hvad der sker på de enkelte øer eller hvilken historie, der har skabt disse unikke samfund, hvor livet går sin gang på trods af det specielle liv, der leves på en lille ø.

Ofte har jeg stået på færgens øverste dæk og betragtet passagerer, som har forsøgt at sætte navne på de øer, der passeres på turen og absolut ikke altid med succes. Det forsøger jeg at råde bod på med denne publikation, som skal være en hjælp til identifikation af øerne samtidig med at deres historie fortælles. Ved at fortælle lidt om transportmulighederne til øerne håber jeg også, at der er skabt grobund for at aflægge et eller flere besøg på de hyggelige øer med en utrolig gæstfri befolkning.

Kommer man i egen båd på tur i øhavet kan denne guide bruges som en appetitvækker til at lægge i havn på disse smukke øer.

En stor tak til beboerforeningerne på Skarø, Drejø, Hjortø og Birkholm, som har været meget hjælpsomme med at kommentere fakta og har givet tilladelse til anvendelse af billedmateriale. Ligeså skal en stor tak lyde til de mange lokale venner og familie, som har ydet en stor indsats ved korrekturlæsning.

Ærøfærgerne har i over 100 år været limen, der holdt sammen på Øhavet og sørgede for ”sammen-hængskraften” i dette område. Derfor har jeg også fundet det relevant at medtage lidt færgehistorie krydret med et par anekdoter fra tiden, der var. Jeg håber læserne finder det interessant og ”gemytligt”, som man siger på øerne.

Som i alle andre af vore publikationer modtager vi meget gerne kommentarer til bogen.

Jeg ønsker alle en god læsning samt en hyggelig overfart…

Med venlig hilsen

Allan Harsbo

info@aeroetours.dk

Det er en god ide at medbringe en kikkert og et kamera (mobiltelefon) på turen for studie af øer og dyreliv under overfarten.

Indholdsfortegnelse

	Side
Øhavs kort	6
Introduktion til Øhavet	6
Udsejlingen fra Svendborgsund	7
Højesteneløbet	7
Ilholm	8
Skarø	9
Hjortø	10
Græsholm	12
Drejø	13
Birkholm	16
St. Egholm	19
Halmø	20
Dejrø	21
Stormflodskatastrofen 1872	22
Lidt om færgefarten	24
Noahs Ark fra Ærø	24
Drama med dødelig udgang	26
Kildeliste	26

Kvik Guide til overfarten

Øerne passeres i følgende rækkefølge med angivelse af ca. minuttal fra afgangen i Svendborg:

Ca. antal minutter	***Navn på ø, der passeres:***
11 min.	Iholm
30 min.	Skarø
35 min.	Hjortø
40 min.	Græsholm
45 min	Drejø
50 min.	Birkholm
55 min.	St. Egholm
65 min.	Halmø
70 min.	Dejrø

Denne guide kan også anvendes på sejlturen fra Ærøskøbing. Minuttallene tager her udgangspunkt i at den totale overfartstid er 75 min. Altså dukker Dejrø op 5 min. efter afgang fra Ærøskøbing. Du skal ændre på siden i sejlretningen. Hvis guiden angiver til højre—så er det nu på venstre side.

Øhavskort

På kortet findes øerne, som er beskrevet i ØhavsGuiden angivet med en rød stjerne (*).

Færgeruten fra Svendborg til Ærøskøbing er måske den smukkeste sejltur i Danmark, og er foruden en nødvendig transport for mange, en unik oplevelse for alle. Intet andet sted sejles der blandt så mange skønne øer. En sejlads i den stockholmske skærgård hvor ø efter ø dukker op i utroligt smukke omgivelser tåler næsten en sammenligning med dette smukke skue.

Så snart færgen forlader færgelejet i Svendborg og roligt begiver sig ud på Svendborgsund mellem Tåsinge og Fyn, har du frit udsyn til det smukke øhavslandskab. På kursen sydpå krydser færgen mellem små grønklædte øer og holme, nogle beboede og andre ubeboede. Hvis vejret tillader det, oplever du bedst hele skuet fra færgens øverste dæk, soldækket. Det første stykke af turen passerer du Tåsinges landskab, der ses på venstre side og Fyn med Svendborgs "strandvejskvarter" på højre side af færgen.

Det sydfynske Øhav

Det sydfynske Øhav er et enestående stykke naturområde i Danmark. Området strækker sig langs kysten fra Fåborg i vest til den lille fiskerby Lundeborg i øst og sydøst på ned over hele øhavet med Langeland og Ærø som de sydligste øer. Mere end 55 grønne frodige øer og holme ligger spredt i et blåt, lavvandet hav, hvor et mildt klima med mange solskinstimer giver grobund for et mangfoldigt dyre- og planteliv. Mange sjældne plantearter har voksesteder her på strandengene ligesom øhavet er yngleområde og opholdsplads for tusindvis af vandfugle. Flere områder i øhavet er udpeget som ynglefuglereservater, med særlige adgangskrav, andre er sårbare naturområder, med et unikt dyre- og planteliv.

Det sydfynske Øhav er udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde for at man kan tage særligt hensyn til de værdifulde naturtyper, fuglelivet og de truede arter.

Et par minutter efter afgang sejler du under Svendborgsundbroen, der indgår i den vigtige forbindelsesvej mellem Svendborg, Tåsinge og Lange land med videre forbindelse til Lolland, og herefter er der fri sejlads. Broen blev indviet i 1966 og er 1.2 km lang og på højeste sted 33 meter over vandet.

Svendborgsundbroen indgår i Langelandsforbindelsen hvor broen sammen med Siø dæmningen og Langelandsbroen forbinder Fyn med Langeland.

Betragter du den ret heftige trafik over broen er det svært at forestille sig, at der tidligere lidt længere inde mod Svendborg indtil 1966 var en færgefart "Vindebyfærgerne" på tværs af Svendborgsund, hvor et par færger i pendulfart klarede at fragte passagerer og biler mellem Svendborg på Fynssiden og Vindeby på Tåsinge. Overfarten tog et par minutter.

Når du sejler gennem Svendborgsund, så tag et kig på sømærkerne (sideafmærkningerne), de såkaldte "koste" i vandet. Du

kan se på mærkets hældning, at der her næsten altid er en utrolig stærk havstrøm, idet vandet, afhængig af vindretningen, presses til eller fra Langelandsbæltet og ud i øhavet gennem det smalle Svendborg-

Højesteneløbet

Højesteneløbet er en gravet rende og vanddybden er her så lav at færgen ikke kunne passere uden den gravede rende. Vanddybderne i dette område er helt ned til 2 meter udenfor færgens sejlrute. Løbet blev gravet ud første gang først i 1930'erne og er siden uddybet med jævne mellemrum. Renden er ca. 2 sømil i længden (ca. 4 km) og bredden på løbet er ca. 35 meter. Dybden i løbet er på visse steder kun ca. 3.5 meter, og da færgen stikker 2.7 meter er der ikke meget vand under kølen. Dette er årsagen til at hastigheden sættes ned gennem løbet.

Færgen sejler normalt med en hastighed af 12 knob (22.2 km/t)., men her bliver der slået ned til omkring 9,5 knob (17.5 km/t) på grund af det smalle løb og meget lavt vand. Der er endvidere fartbegrænsning på ruten i farvandet mellem Svendborg og øen Iholm. Her sættes hastigheden ned til ca. 10,5 knob (19.5 km/t). Dette er på grund af de mange fortøjede lystbåde, der kan blive kastet rundt i deres fortøjninger og de lavtliggende huse og haver ned til vandkanten kan blive oversvømmet af færgens hækbølge.

sund. Hvis du vil vide hvad vej strømmen går, så kig på sømærkets top. Strømmen går altid i modsat retning af mærkets hældning. Jo mere det hælder, jo stærkere strøm. Dette er en af årsagerne til at du sjældent ser badende i sundet – det er livsfarligt at bade her, medmindre man er meget stedkendt.

På hele turen bør du holde udkig efter "den danske delfin", marsvinet, som ofte ses i store flokke i dette farvand.

Hvorfor sejler færgen med splitflag?

Mange spørger hvorfor færgerne til Ærø sejler med splitflag. Det plejer jo kun at være marinen og andre offentlige skibe. Hvis du ser nærmere på flaget vil du bemærke et gyldent posthorn under kronen i øverste hjørne Dette betyder at færgen sejler som officiel postfærge, hvilket den har gjort siden starten på færgeruten.

I det følgende finder du en beretning om øerne listet i minutinterval efter afgang fra Svendborg, hvor den nævnte ø dukker op på den anviste side (styrbord eller bagbord) af færgens sejlretning.

Efter ca. 10 minutter på bagbords (venstre) side:

IHOLM

Denne ø er i privat eje og går i folkemunde under navnet "Wiggers ø", idet den

kendte Wiggers slægt i Svendborg gennem generationer har ejet denne ø. Den er stadig i slægtens eje. Som du vil bemærke er der bygget et sommerhus på øen, der ikke har fastboende indbyggere. Lige syd for Iholm ligger "dødmanden", en grund med kun 1,5 meters dybde. Den kendes af de mange sejlere, som gennem årene er gået på grund her på deres tur gennem Svendborgsund. Kigger man i arkiverne over Iholm, så gør denne sig mest bemærket i en sag fra 1853, hvor der blev fundet en skat på øen.

Det var måske en viking på vej hjem til Svendborg efter erobringstogter i det fjerne, som forliste her, men det var helt sikkert ikke en lokal handlende, hvilket skattens indhold vidner om. Sølvsmykker, sølvbarrer og ca. 500 mønter fra meget fjerne lande (Kalifatet i Arabien, Byzans, Konstantinopel og Persien) blev gravet ned på toppen af Iholm (ca. 5 meter over vande). Skatten blev ikke afhentet og lå her i ca. 900 år, indtil en muldvarp skubbede nogle mønter op i et skud. Fundet af skatten var en stor sag i Svendborg, idet hele (eller næsten hele) skatten blev afleveret til Oldnordisk Museum i København. Senere viste det sig nemlig at ikke alle mønterne blev afleveret. Der var en stor skandale og megen ballade om denne sag, hvor baronen på Valdemar slot (på Tåsinge) og

folketingsmænd var involveret, men alt blev klaret til sidst. Senest i 1953 blev der foretaget en kontrolgravning på Iholm efter flere skatte, men uden resultat.

Ved Iholm ankrede i mange år det meget smukke rødmalede skoleskib, ”Lilla Dan”, som var ejet af rederiet J. Lauritzen, der dengang drev Kogtved Søfartsskole. Lilla Dan blev brugt til træningssejladser for søfartsskolens elever. Kogtved Søfartsskole blev senere overtaget af A.P. Møller og Maersk, men er desværre nu lukket.

Ved udsejlingen fra Svendborgsund går færgen efter et sving til bagbord ind i Højesteneløbet og sætter farten ned i det smalle løb. Samtidig med at du sejler ind i Højesteneløbet dukker Skarø op.

Efter ca. 30 min på styrbords (højre) side:

SKARØ

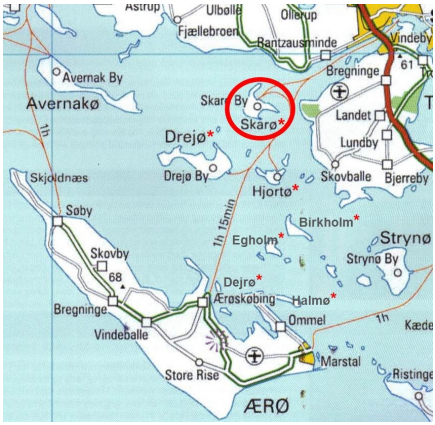

Skarø er nævnt første gang i det 13. århundrede i formen Skarø. Skarø betyder øen, der ligger ved udfald i havet på kanten af sejldybet.

Skarø ligger placeret lige efter udsejlingen fra Svendborgsund. Øen er på ca. 2 km2 og har i dag efter en tilvækstperiode 25 fastboende indbyggere. De fleste arbejdsaktive beboere pendler til arbejde i Svendborg med færgen hver dag. Nogle har selvstændig virksomhed på øen (takket være bredbånd og internettet) og andre nyder deres otium på Skarø. Børnenes skolegang foregår i Svendborg og alle skolebørn sejler dagligt i skole i Svendborg sammen med øens øvrige pendlere. Der er spisested og købmand på Skarø og overnatningsmuligheder i fritidshuse, på teltplads og i forsamlingshus. I mange år så fremtiden for denne lille sydfynske ø trist ud. Som på alle andre småøer raslede befolkningstallet ned. I midten af 1990-erne var det på blot 18, men så fik Skarø i 1999 nyt købmandspar, der tog søn, svigerdatter og deres fire børn med. Dette øgede befolkningen med ca. 40% og så var der skabt grobund for yderligere tilflyttere og siden har 5 familier med mindreårige børn bosat sig på Skarø.

Der er i kølvandet på tilflytningen åbnet en hyggelig sommercafe, en kunstbutik og årligt afholdes der en musikfestival. Skarø er center for en virksomhed der arbejder på en fælles markedsføring af danske ø-

produkter.

Skarø kirke er et besøg værd. Den er opført 1898 og her kan du se kirkeskibet ”Skarø”. På kirkegården findes en mindesten for to britiske flyvere, der blev skudt ned under 2. verdenskrig.

En gruppe af beboerne er på eget initiativ gået i gang med naturpleje af øens enge.

Græsningslauget "Muuhligvis" har skotsk højlandskvæg gående på græs året rundt.

Historie

Kong Valdemars Jordebog fra 1231 fortæller at der er hjorte på øen, men intet jagt-

hus. Hvornår folk har bosat sig på Skarø ved ingen. Men i 1480 er her beboet. Da klager Svendborg nemlig over at beboerne på Skarø ulovligt driver handel med Tyskland udenom Svendborgs købstadsrettigheder. Øen hører senere under Hvidkilde Gods. Den udskilles herfra i 1821. Da var der 6 gårde og 14 husmandsgårde og 164 beboere.

I den utroligt hyggelige Skarø by kan du se steder, hvor gårdene er næsten sammenbyggede to og to. Jorden går fra gården ud mod kysten og markerne bliver bredere og bredere. Det er en såkaldt stjerneudstykning. Udover marker nær gården (bylodder), havde bønderne også jord ude ved kysten (udlodder).

Under Svenskekrigene var det ikke fjenden, men et par danske søofficerer der i 1659 gjorde landgang og ødelagde og plyndrede øen. Bagefter smadrede de døre, karme, skabe og vinduer på Hjortø. Øens befolkning rejste sag mod vandalerne, der dog senere blev pure frifundet. Ellers er historien gået let hen over ø-idyllen.

Hvordan kommer du til Skarø?

Du kommer til Skarø fra Svendborg med Motorfærgen "Højestene" og overfarten tager ca. 40 min. Der medtages biler og cykler og afhængig af ugedag, sejles der 4 – 5 daglige dobbeltture. Der er afgang fra færgelejet tæt ved Ærøfærgen i Svendborg. Du kan se fartplan og priser på www.hoejestene.dk Færgen besøger også Drejø på ruten og sejler ruten Svendborg-Skarø-Drejø-Svendborg.

Efter ca. 35 minutters sejltid på bagbords (venstre) side:

HJORTØ

Hjortø gruppen består af hovedøen Hjortø og satellitøen, Hjelmshoved, som ligger nord for Hjortø samt to græsningsholme

øst for Hjortø, Mejlholm og Odden. Hjortø er en af de mindste beboede øer i Det sydfynske Øhav. Øen er ganske flad og veleg-

net til et kortere dagsophold. Her findes hverken kirke, kro eller købmand.

Hjortø ligger ca. 13 km sydvest for Svendborg og har et areal på ca. 1 km2 med 7 fastboende indbyggere. Der findes en primitiv teltplads til overnatning.

Som det kan ses fra færgen er der kun træer rundt om husene på øen. Hjortø er en flad ø, hvor det højeste punkt ikke rager mere end fem meter op over daglig vande. Af samme grund er hele øen digesikret. Mod vest ligger strandenge udenfor diget. På Hjælmshoved ligger en stor nybygget lystgård, der nu er indrettet til feriehus.

Overalt på øen er stranden smal og ofte stenet. På Hjortø Hale (på sydkysten) er der dog nogle steder sand. Få steder, særligt langs østkysten, står tagrør helt ud i havet.

Vandet omkring øen er lavt. Ved ekstraordinært lavvande kan man gå tørskoet til såvel Hjælmshoved som Mejlholm og Odden. Store ålegræsenge findes omkring øen. Der er bademulighed ved øens gamle vingeløse mølle, som tydeligt ses på sydsiden af Hjortø. Møllen er et kendt sømærke for sejlere i Det sydfynske Øhav.

Den fredede klokkefrø lever stadig på Hjælmshoved og Hjortø, hvor levestederne allerede i 1951 blev fredet. Der gøres et stort arbejde for at bevare klokkefrøen—bl.a. har man gravet nye vandhuller. På Hjortø kan man være heldig at høre klokkefrøen i maj og juni i Horskæret. Der går en markvej ned til dette smukke vandhul lige overfor den tidligere købmandsbutik. Der lever tre andre paddearter på Hjortø: springfrø, grøn frø og grønbroget tudse.

Tidligere dages trafik til Hjortø….

Før den nuværende rute blev etableret, var Hjortø forbundet med omverdenen ved hjælp af Ærøfærgen. En postbåd sejlede fra Hjortø ud og mødte Ærøfærgen på visse afgange. Postbåden lagde i al slags vejr til på siden af færgen og passagerer og post blev om lastet i rum sø – ofte under ekstremt vanskelige vejrforhold. Postbådsruten blev drevet af den legendariske postfører "Greven" – Jørgen Greve Rasmussen. Sammen med sin far drev han ruten i 75 år.

Den gamle postbåd "Hjortø" findes stadig og sejles som museumsskib af et laug under Svendborg Museum.

På begge øer lever harer, der ikke længere fanges, men skydes. Der er desværre heller ikke længere lækatte på Hjortø, så mosegrisene er igen i fremgang. Snoge ses også.

Historie

Øens navn kommer sandsynligvis fra mandsnavnet "Hjort", og næppe fra hjorte-

dyr, der ikke nævnes som øens vildt i Jordebogen fra 1231.

Ved stormfloden i 1872 var kun 1/10 af øen over vand, mens hele Hjælmshoved var overskyllet, og en af de to gårde faldt sammen. Under et tordenvejr i 1917 slog lynet ned i en gård og der udbrød en stor brand på øen – 3 af gårdene nedbrændte. Alle gårde fik herefter udskiftet stråtaget med tegltag.
Hjortø har været fæstegods under Valdemars slot på Tåsinge, men i årene 1910-18 blev alle ejendomme købt fri.

Øens tidligere syv, nu fem gårde har i umindelige tider (siden 1701) været drevet som et oldermandslaug.

Det årlige "gilde" holdes altid 4. eller 5. maj, hvor forhold af fælles betydning aftales. Oldermandsjobbet går på skift, og det er pålagt oldermanden at føre oldermandsbogen med vigtige begivenheder: "1924: Den første radio kommer til øen. 1965: Vi får elektrisk strøm . 1977: Vores skole lukker". Lige nu er det digernes stand, der optager oldermanden. Senest i 2002 blev store dele af Hjortø oversvømmet af saltvand.

Hvordan kommer du til Hjortø?

Siden slutningen af 1980-erne har Hjortø haft direkte passager- og postbåd til Svendborg. Der sejles 2 daglige dobbeltture i

sommerperioden. Der er ca. en times sejltid med postbåden "Hjortøboen". Postbåden har plads til 12 passagerer og en enkelt bil. Information om afgangstider på telefon 40 97 95 18.

Efter ca. 40 min. sejlads på styrbords (højre) side:

GRÆSHOLM

Er en lille ubeboet holm nær Højestenløbet i den centrale del af Øhavet. Tusinder af sejlere og Svendborg-Ærøskøbing samt Drejøfærgen sejler forbi den lille typiske Øhavsholm. Der er endnu ingen træer på Græsholm. Areal: 2 ha. (ca. 20.000 m2) Kystlængde: 0,8 km, øen ejes af en gårdejer på Drejø.

Øens udseende er stort set uforandret gennem årene, og øens to vandhuller har i dag ikke nogen funktion, men de beretter om en tid, hvor selv den mindste eng og strandeng blev udnyttet til græsning hver sommer. Det er ikke længere lønsomt. Desværre betyder det, at bevoksningen bliver højere og mange vadefuglearter, der netop ynder at holde øje med eventuelle farer mens de ligger og ruger, ikke har frit udsyn og flytter andre steder hen. Måske er det derfor, at den sjældne vadefugl, stenvenderen, der engang ynglede her, er forsvundet. Der er fri adgang på Græsholm, men i yngletiden bør du undlade adgang. Det er fra 1.

marts til den 1. juli. Der er kun adgang fra egen båd.

Græsholm er af meget stor botanisk betydning: Harril, kveller, sandkryb, strandgåsefod, strandkarse, strandkogleaks og tangurt finder du blandt andre planter.

Efter ca. 45 minutters sejlads på styrbords (højre) side:

DREJØ

Drejø er den største ø på ruten med et areal på 4,26 km². Den har en længde på 5 km og en bredde på 2 km. Den bebos af 71 indbyggere og er en del af Svendborg Kommune.

Drejø bestod oprindeligt af 2 øer, der gennem tiden blev forbundet med en tange kaldet Drejet. Heraf kommer øens navn sandsynligvis. Vest øen er bakket med 16 meter høje klinter helt ude ved Næbbesodde og øst øen mere flad.

Drejø er et yndet mål for fritidssejlere og turister. Øen har et rigt dyreliv og er bl.a. kendt for sine hvide dådyr. Øen var tidligere beboet af bønder-fiskere, men lever i dag primært af turisme og andre erhverv. På Drejø har man egen købmand, kro, bibliotek, lokalarkiv og kirke samt et Egnsmuseum med tilhørende Butik og Café.

Der findes overnatningsmuligheder på kroen, i lejede fritidshuse, ferielejligheder, værelser og teltplads. Endelig kan Drejø Feriekoloni lejes af alle—her er plads til 50 gæster. Der er også cykeludlejning på Drejø.

Drejø Kirke

Kirken er bygget i 1535 og har således fejret sin 475 års fødselsdag i 2010. Under et restaureringsarbejde i 2009 rensede man kalken af det indvendige kirkerum og her dukkede en smuk blå farve med hvide ribber op under den hvide kalk. Ved nærmere eftersyn viste det sig, at det var den samme

udsmykning, som man i 2002 havde fundet under en restaurering af Øster Skerninge Kirke på Fyn. Her gennemførte man sammen med Nationalmuseet en total fornyelse af den blå farve med hvide ribber og denne kirke fremstår i dag smukt med en udsmykning, der minder om Italiens kirker.

Greven af Hvidkilde, hvorunder bl.a. Drejø og Øster Skerninge hørte, havde på en dannelsesrejse til Italien i 1870'erne ladet sig inspirere og det forlyder at 5 ud af 7 kirker i hans grevskab blev kalket "Italiens-blå" indvendig. Desværre besluttede man på Drejø at beholde den cremehvide farve.

Historie

Drejø var sandsynligvis beboet allerede i stenalderen for ca. 8.000 år siden, hvilket

Præstens lange taler i Drejø Kirke

Ved prædikestolen i Drejø Kirke er placeret en række timeglas. Timeglassene er kommet til i slutningen af 1600-tallet - det siges, at være en gave til kirken fra Danmarks enevældskonge Christian V (1670 - 1699), da han var træt af at høre på drejøboernes klager over præstens lange prædikener. *Den gode historie fortæller, at en tidligere præst var utilfreds med, at menigheden var en smule drikfældig. Menigheden syntes omvendt, at præsten holdt alt for lange prædikener den ene søndag efter den anden. For at råde bod på det sidste, satte præsten disse timeglas op. Under en prædiken var tiden alligevel løbet fra præsten der slet ikke var færdig, da det sidste sand løb gennem glassene.*

Han kiggede ud på forsamlingen, og sagde så: "Ja, jeg ved jo at I gerne holder af et glas til" - hvorefter han vendte timeglassene og fortsatte sin lange, lange tale!

En måske mindre sjov historie beretter at drejøboerne ikke var så drikfældige - tværtimod! Drejøs præst fra 1799 –1817, Peder Tommerup skriver: "Og hvad Dreioeboernes Moralitet angaaer, da fandt jeg dem i 18 aar at udmærke sig frem for andre i Ædruelighed. En enkelt Forfalden kan vel stundom findes. Ved at gjennemsøge Kirkebogen for de sidste 20 Aar, fandt jeg kun 5 børn fødte udenfor Ægteskab. Kun eet ufordrageligt Ægteskab fandt jeg i min Embedstid."

kan ses af de mange fund af flinteredskaber fra såvel ældre som yngre stenalder. Den første gang vi hører Drejø omtalt på skrift, er i Kong Valdemar Sejrs Jordebog fra år 1231.
Her står: "*Østræ Draghøg (Drejø) havde hus, hjort, dådyr og hors*." Formentlig tales her om en kongelig jagthytte, derfor er det sandsynligt at der også har været enkelte fastboende, både til opdræt af hestene og til opsyn med jagthytten. Først 200 år senere i år 1480, vides det med sikkerhed, at der har været fastboende på Drejø, idet Svendborgenserne klager til Kongen over: "at Øboerne på Thorseng (Tåsinge), Østræ Draghø, Skaarø, Hiortø og Byrkholm anvender ulovlige havne og driver købmandskab og sejllads til Tyskland." - Svendborg havde da købstadsrettighed.

Indtil år 1535 hørte Drejø under Ærøskøbing Sogn og kirkegangen foregik i Ærøskøbing. Det kunne ofte medføre farefulde kirkesejladser, da turen foregik med små smakkejoller til Ærøskøbing. Det åbne farvand mellem Drejø og Ærø byder ofte på stride bølger ved stærke vestenvinde. Overleveringer fortæller om et helt barnedåbsfærd, der forliste og alle druknede.

Øens 13 gårdmænd søgte derfor om kongens tilladelse til at bygge egen kirke, og tillige vælge egen præst, hvilket de fik. I år 1535 blev der bygget et mindre Kapel af kampesten, og til præstens bopæl blev et lille hus stillet til rådighed. Da aflønningsgrundlaget var meget lille, blev Skarø Hjortø og Birkholm i 1555 indlemmet under Drejø pastorat, og udgjorde hermed Drejø Sognekommune. Drejø kirke er den ældste af de 4 ø-kirker i Det sydfynske Øhav.

Den lokale præst sejler til Skarø for også at holde gudstjeneste der.

Drejøbønderne har aldrig været på hoveriarbejde (vel nok mest af naturlige årsager), de fik selv overskuddet af jorden, som el-

lers tilhørte Kronen. Tid efter anden overtog adelige lensmænd kongernes jorde pga. spillegæld, men Drejø forblev "*under Kongens fadebur*", og således kronens fæstere under Nyborg kongeslots gods frem til 1660, hvor den pga.. krigsgæld pantsattes til Egeskov gods. I 1766 blev Drejø solgt til godset, Hvedholm, indtil 1798, hvor den lægges under grevskabet Brahesminde.

I slutningen af 1880´erne var de fleste ejendomme i Drejø sogn blevet frikøbt og Drejø, Skarø, Hjortø og Birkholm blev herefter sammenlagt i Drejø Kommune. Den eksisterede indtil 1964, hvor Birkholm blev lagt sammen med Marstal og de tre øvrige øer blev indlemmet i Svendborg Kommune.

Drejø Gammelhavn

På øens nordside ligger en kulturhistorisk perle, den gamle havn. Det er nærmest en naturhavn, og den er anlagt før 1880, hvor den blev udvidet. Den ligger på dette beskyttede sted, da Drejø møllegård, Hvedholmsgave, lå tæt ved. Her fik såvel beboerne fra Skarø og Hjortø malet korn, før de fik egne vindmøller.

Den lille havn har haft anløb af såvel fragt- som passagerbåde. I 1884 etablerede to drejøboer eget dampskibsselskab. De havde forinden købt en dampfærge ”Drejødamperen” i Gøteborg og oprettede en rute mellem Drejø, Fåborg, Svendborg og Skovballe på Tåsinge. Efter behov anløb skibet også Bækkehave på Tåsinge. I 1905 flyttede passagerdamperen til den ny anlagte skibsbro på sydøst siden af øen, men stadig anløb fragtskibe Gammelhavn. Havnen bestyres i dag af Drejø Havnelaug, der gerne ser den kulturhistoriske perle frisket op. Nye toiletbygninger har afløst nogle ældre i gasbeton og der er planer om at genskabe tjære- og stejlepladser, genopføre de gamle fortøjningspæle udenfor havnen og restaurere det gamle pakhus som er opført af Svendborg købmandsgården "Baagøe & Riber" i fragtsejladsens storhedstid.

Den katastrofale brand …..

Drejø By var indtil 1942 et af Danmarks bedst bevarede landsbymiljøer, men i den varme og tørre sommer i dette år udbrød der i forbindelse med et tækkearbejde på Præstegården en stor brand Skt. Hans aften. Ifølge overleveringen var det en tækkemand, som bankede sin pibe ud i det nylagte stråtag.

Branden fik katastrofale følger for den særdeles tæt bebyggede by. Præsten, pastor Mogens Blum var på vej til Skarø på sygebesøg, da han så den tykke røg fra øen. Han vendte straks om og sejlede hjem, men da var der allerede godt gang i ilden på Præstegården, hvor branden startede.

En anden årsag til katastrofens omfang var bl.a., at effektive brandslukningskøretøjer først skulle sejles over fra Svendborg. 11 gårde og 7 huse nedbrændte. Nogle bygninger gik fri af branden, men hovedparten af Drejø by er i dag af nyere dato. Byens oprindelige, særegne stjerneform er dog bibeholdt.

Drejø Egnsmuseum

Er man på Drejø, er det et must at besøge en af øens to tilbageværende gårde efter branden i 1942, Gl. Elmegård, som dateres helt tilbage til 1542 og er indrettet som egnsmuseum. Her findes bl.a. en model af

den oprindelige Drejø By (før branden). Museet er åbent for besøgende og det finurlige her er, at der kun udføres guidede ture. Dette er på grund af at museet også er et privat hjem. På turen rundt i museet får man et godt indblik i hvordan det har været at leve i Det sydfynske Øhav gennem tiderne. Der arrangeres også snapseture til krydderurterne på øen med smagsprøver, hvilket efter sigende skulle være ganske fornøjeligt.

Tyske forordninger sinkede slukningen…..
Købmanden på Drejø var ikke hjemme, da branden opstod, men hendes købmandsbutik "Jettas Butik", der også rummede Drejøs telefoncentral, var centrum i den forgæves kamp for at etablere en slukningsindsats.

Mens Jetta var i København, blev købmandsbutikken og telefoncentralen passet af nabogårdens to unge piger. Det var midt under 2. verdenskrig, og besættelsesmagten havde med tysk grundighed udstedt forordninger om alt. Et cirkulære på centralen fortalte, at man kun måtte rekvirere redningskorpset på Fyn i situationer affødt af krigstilstande. Branden, der endnu var i sin første fase, havde jo intet med krigen at gøre, mente pigerne ganske korrekt.

Da pigerne kiggede ud ad vinduerne, kunne de se, at nu var der også ild i stråtaget hos genboen i "Kokgaarden". Beboerne var ved at slæbe møbler ud på vejen, hvor flere mænd løb frem og tilbage med spande med vand.

Det var, sagde pigerne til damerne på telefoncentralen i Svendborg, gård nummer otte, der brændte. Mon ikke, man alligevel skulle alarmere Falck, trods tyskernes forbud? Øen havde jo kun en gammel, hestetrukken håndsprøjte.

Nu brænder huset over hovedet på mig! Jeg må ind og redde mit tøj, afbrød pigen Nora ved omstillingsbordet. Denne bemærkning fik telefondamerne i Svendborg til at tage sagen i egen hånd. De trodsede tyskernes forbud og slog storalarm til Falck stationen: "Hele Drejø brænder".

Hvordan kommer du til Drejø?

Du kommer til Drejø fra Svendborg med Motorfærgen ”Højestene” og overfarten tager ca. 70 min. Der lægges til ved Skarø på turen til Drejø. Der medtages biler og cykler og afhængig af ugedag, sejles der 4 – 5 daglige dobbeltture. Der er afgang fra færgelejet tæt ved Ærøfærgen i Svendborg. Du kan se fartplan og priser på www.hoejestene.dk.

Efter ca. 50 minutters sejlads på bagbords (venstre) side:

BIRKHOLM

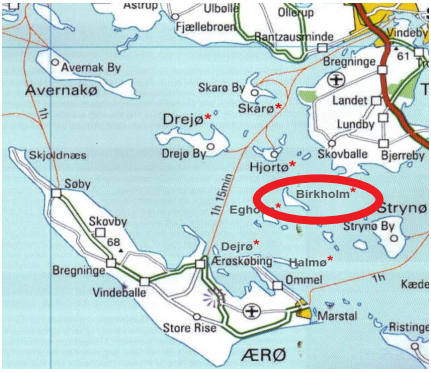

Birkholm er en lav moræneø, der ligger i øhavets største lavvandsområde mellem Tåsinge, Strynø og Hjortø. Det er den mest uberørte af de beboede øer i Øhavet. I dag præger de tilgroede marker og de store afgræssede enge landskabet.

Birkholm har et areal på ca. 1.0 km2 og den flade ø er beskyttet af diger. Bydiget, der omslutter husene, er 2,8 meter højt og 2.1 km langt. Udenfor ligger lavere havdi-

ger. Øens højeste punkt er den to meter høje Hylsbanken på den nordvestlige del. Mod sydøst går øen ud i en lang odde,

Sandhovedet – af birkholmerne kaldet Råhovedet, og mod nordvest i et lille rev, der forsætter under havet nogle hundrede meter. Badestranden, der ligger tæt ved havnen betegnes af øboerne som Danmarks bedste badestrand. Den findes ikke bedre i den østlige del af øhavet. Der findes ikke købmand eller spisesteder på Birkholm. Om sommeren findes dog en kiosk med et mindre vareudvalg på øen. Der er en primitiv teltplads ved havnen, der kan benyttes efter forudgående aftale med føreren af postbåden fra Marstal. Endvidere kan man overnatte i forsamlingshuset efter forudgående bestilling.

Telefonbestyreren på Birkholm

Det var sømanden, der ringede hjem til Birkholm fra Østen og fortalte sin kone Stine om livet og fristelserne i Shanghai og Penang. "Nåeh nej", afbrød sømanden sin beretning. "Du får resten af historien, når jeg kommer hjem. Marie sidder jo og lytter med oppe på centralen".
Dagen efter mødtes sømandskonen, Stine og telefoncentralens bestyrer, Marie på bænken ved gadekæret. Marie var gram i hu: "Nu skal jeg sige dig en ting, min gode Stine, Jeg lytter aldrig til alt det, der bliver sagt".

Landbruget har før i tiden været det dominerende erhverv på Birkholm, men der har også altid været drevet fiskeri. I midten af 1990'erne opgav den sidste fastboende landmand at drive selvstændigt landbrug på øen. Siden har øen ligget i brak og i nogle år været afgræsset af kvier og får. Beboerne har siden 2003 i fællesskab slået arealerne, så udsigten bevares og det åbne lands fugle får bedre betingelser. Der er 19 ejendomme, 18 helårsboliger og et lille

forsamlingshus, der drives i fællesskab af beboerne og kan bl.a. udlejes til selskaber og lejrskoler. Der er ingen asfalterede veje på Birkholm, så al transport foregår til fods, på cykel, eller med traktor. I dag bor der kun 10 mennesker på øen, heraf to aktive fiskebrødre, som lever af at fiske rejer og ål. Specielt de tidlige forårsrejer er en indbringende forretning. Ved Birkholm fanges nogle af årets første, der inden aften serveres i de københavnske fiskerestauranter. Øens lokale postbud er også fører af postbåden, der hver dag sejler til Marstal og tilbage igen (25 min.) - to gange i sommerhalvåret og en gang om vinteren.

Birkholm udødeliggjort i roman…

Læsere af Carsten Jensens roman, "Vi de druknede" vil genkende Birkholm, som øen hvor en af de stærke kvinder i romanen, Klara, der går så grueligt meget igennem under stormfloden i 1872 kun med nød og næppe overlevede oversvømmelserne ved at kravle op på taget på den gård, hvor hun tjente. Senere drog hun til Marstal ved at gå ud på isen til sejlrenden under en af de hårde isvintre og kom med til Marstal ved at kravle om bord på et skib på vej hjem til Marstal. Ligeledes fortæller Ib Ivar Dahl i "Øhavs fortælling" om en virkelig person – Christine Jørgensen, som voksede op og levede på øen.

Historie:

Birkholms historie går langt tilbage i tiden. Af Kong Valdemars jordebog fra 1231

findes Birkholm beskrevet som en skovklædt og ubeboet ø.

Birkholm har hørt under Humble sogn på Langeland, men kom siden, sammen med Hjortø, Drejø og Skarø under Drejø sogn. Birkholmboerne sejlede en gang om måneden til Drejø for at gå i kirke, og her begravede de også deres døde.

I dag hører øen under Ærø sogn og er en del af Ærø kommune.

I lighed med andre af øhavets øer gik det hårdt ud over Birkholm ved Stormfloden i 1872. Samtlige huse på Birkholm stod i vand, og beboerne måtte redde sig op på lofterne. Alle beboere overlevede, men de fleste af øens husdyr måtte lade livet. I 1874 overskyllede endnu en stormflod Birkholm. Denne gang skete der ikke så stor skade på øens ejendomme, men derimod var jorden uopdyrkelig i flere år efter den Store Saltflod, som denne stormflod blev kaldt. Kort tid efter blev det store inderdige anlagt med støtte fra bl.a. Tranekær gods, som ejede jorden.

Landmændene på Birkholm var helt op i 1900-tallet fæstebønder under Tranekær. Den sidste bonde frikøbte sin ejendom i 1937.

Den røde hane har også galet over Birkholm. I 1876 brændte 11 huse, som alle blev genopført længere fra bymidten. En del af gårdene blev flyttet ud fra byen, for at forhindre at øen nogensinde skulle rammes af en lignende katastrofe.

Beboerne på Birkholm er – trods det til tider barske liv man lever på øen - kendt som muntre og glade mennesker, hvilket har givet dem betegnelsen "Øhavets franskmænd".

Hvordan kommer du til Birkholm?

Det er muligt at komme til Birkholm med postbåden fra Marstal. Øen besejles 2 gange dagligt i sommersæsonen.

Overfartstiden er på ca. 20 min. Det er nødvendigt at reservere plads for passagerer. Du kan finde yderligere information på www.birkholm-beboerforening.dk

Der er også sommersejlads med el-båden "Little Ellen", der sejler korte udflugtsture

En anekdote om fla'fisk?

Fruen på en lystsejler fra Skovshoved fordrev tiden i havnen på Birkholm. Hun havde bestilt fisk hos fiskerbrødrene og betragtede nu nysgerrigt fiskeren Frede i gang med at rense de fangne torsk i sin båd.

Da hun fik øje på en stor tøjrekølle bag i båden, spurgte hun "Og hvad bruger du så den kølle til". "Jo", sagde Frede, "der er jo også no'en, som vil have fla'fisk!"

til Birkhom fra Ærøskøbing. Find mere info på www.aeroetours,dk.

Efter ca. 55 minutters sejlads på bagbords (venstre) side:

STORE EGHOLM

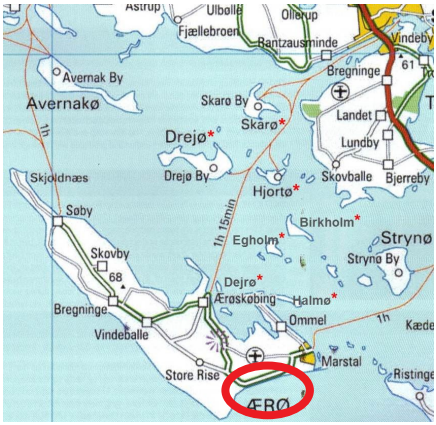

Øen er ganske lav, så den kan være svær at få øje på, men kig efter silhuetterne af jagthytterne på øen.

Det er en af de allersmukkeste øer i Det sydfynske Øhav. Fuglerig, blomsterrig og med minder fra engang familier forsøgte at skabe deres liv på dette øde sted. Store Egholm er på 0,7 km2 og ligger sammen med Lille Egholm og flakøen Nyland i en lavvandet del af øhavet.

Besøger du disse øer på en varm sommerdag i egen båd føler du sig næsten som Robinson Crusoe. Der er meget øde og smukt i dette område.

I dag er St. Egholm ikke beboet, men fem jagthytter bryder den flade, kun to meter høje holms silhuet. Her har boet mennesker fra 1864 til 1900. De første beboere var folk fra Ærø, der ikke kunne skaffe jord derhjemme, og derfor følte sig fristet til at forsøge sig på St. Egholm. Rester af diger ses overalt på Store Egholm, der også har været opdyrket. Det viser fløjlsgræsset, der i dag findes nogle steder på øen.

På Store Egholm græsser hver sommer får, kreaturer og nogle år geder. De sejles om foråret dertil fra Ærø - det skete indtil 2004 i en gammel landgangsbåd fra Falklandskrigen. Det er nødvendigt at pumpe vand op fra undergrunden til dyrene. Små vindmøller henter rimeligt godt vand op gennem en snegl, og det opbevares i betontrugene til vindfattige perioder.

Lægeurt mod "bullen" penis

På St. Egholm strande vokser planten, Strandmalurt. Den ses ofte helt ude i strandkanten tæt på havet, hvor der er mest salt. Den har fået navn fra det svenske "mølurt", fordi planten - der dufter meget kraftigt - i fordums tider blev brugt til at holde møl væk fra tøjskabet.

Planten blomstrer i juli-august og bliver ca. 20-40 cm høj med små smukke gule velduftende blomster. Det mest karakteristiske er de lysegrå blade og duften. Faktisk blev den før i tiden brugt til at lægge på ligkisten eller til at smide på ligbrændinger. Det holdt den værste stank borte.

Strandmalurt er blandt de mest effektive lægeurter og anbefales bl.a. i knust form til at kurere en "bullen" penis (hvordan man ellers får sådan en!). Afkog af planten kan uddrive indvoldsorm, saften bundet på rådne sår fordriver maddiker - og den knuste urt i et omslag heler et brækket ben.

Med vor tids moderne lægemidler er planten efterhånden gået af mode som lægeurt, men et formål opfylder den stadig. Der fremstilles masser af Strandmalurt bitter i de små hjem, hvor en kvist i en Brøndumsnaps giver den lifligste bitter.

Historie

Under stormfloden november 1872 boede to brødre på Store Egholm. De levede af lidt landbrug og fiskeri og supplerede med opkøb fra småøerne af flæsk og smør, som de

solgte i Marstal. Da Øhavet fyldtes med vand, var de netop på Ærø for at sælge og havde efterladt koner og børn på Egholm, der blev helt overskyllet af havet. Som andre steder måtte familierne flygte på loftet og blev kun reddet af bindingsværkskonstruktionen, der betød at bøl gerne kunne ødelægge tavlene og skylle gennem huset, der stadig blev stående.

Store Egholm er i dag én stor strandeng med større strandsøer, der tiltrækker store mængder af fugle. Overalt yngler sølvmågen, og havterner har slået sig ned flere steder. Men også flere af Øhavets mere sjældne fugle forsøger sig: Den almindelige ryle og stor kobbersneppe holder til på øen, hvor der indtil for få år siden var en spilleplads for "Egholms-kokken", et lokalt navn

for brushønen. Den blev i gamle dage fanget i hestehårssnarer af Birkholms børn. Store Egholm er en meget værdifuld yngleplads for mange fugle og kunne blive endnu vigtigere. St. Egholm bør derfor beskyttes med adgangsforbud i yngletiden og afgræsningen bør intensiveres. Strandengen er en af Fyns syv vigtigste botaniske områder. Her er en stor bestand af den meget sjældne mangeblomstret ranunkel og desuden otte sjældne og fem halvsjældne arter.

Øen ejes af mange mennesker, da de små lodder ofte deles ved arv og er matrikuleret, så alle kan se, hvor deres smalle strimler ligger. I praksis sørger man i fællesskab for afgræsning af får, geder og kreaturer hvert år.

Hvordan kommer du til Store Egholm?

Der er offentlig adgang til øen - men det er kun muligt at komme dertil i egen båd. I perioden 1. marts til 15. juli er landgang ikke tilladt, da de mange kolonier af rugende og ynglende fugle meget let forstyrres og dermed kan æg og unger gå tabt.

Efter ca. 60 minutters sejlads på bagbords (venstre) side:

HALMØ

(kig lidt længere væk mod Ommelshoved på Ærø)

Øen, der rummer en enkelt gård, ligger i det lavvandede område mellem Ærø og Birkholm, og er langstrakt. Den er ca. 2 km lang og omkring 350 meter bred. Den er én lang morænebakke, der stikker op af havet. Nordsiden består af en bevokset og ganske smuk bakke, op til ni meter høj.

Mod øst lyser Halmø Gavl op på lang afstand, for her bliver skrænterne ædt af havet. Det, havet æder mod øst lægges heldigvis til Halmø mod vest af havstrømmene Her findes der strandenge og en ube-

vokset odde der fører ud til den ganske lille holm, Halmø Hale.

På Halmø findes kun en enkelt bebyggelse, beliggende ved den lille havn på sydkysten. Halmøgård benyttes i dag kun som fritidshus. Øen var tidligere overvejende opdyr-

ket med mange nord- & sydgående hegn og gærder samt mindre beplantninger. Opdyrkningen er nu stort set opgivet eller erstattet af juletræsbeplantninger. På den østlige del af Halmø findes ved sydkysten en strandsø omgivet af strandenge. Umiddelbart vest for gården findes en større mose. Ved vest-enden findes ligeledes strandenge med mindre strandsøer.

Der har altid kun ligget én bebyggelse på Halmø. Den første bebyggelse kendes helt tilbage fra 1535. Ved stormfloden i 1872 kunne den daværende ejer konstatere at 24 tønder land pløjemark og seks tønder land raps- og rugmarker var oversvømmet. To tønder land var skyllet i havet (1 tønde land er ca. 5500 m2). Meget sand var skyllet ind over de øvrige marker. 1500 Rigsdaler kostede stormfloden gårdmanden - et anseligt beløb, der svarer til ca. 250.000 kr. i nutidens penge.

En af gårdens ejere havde tre døtre - og i 1951 blev der holdt tredobbelt bryllup på øen. Dette vakte stor interesse i Danmark – en fotograf og journalist fra Billedbladet søgte til Halmø og bragte nyheden. Ingen af brudgommene var dog interesserede i landbrug, og derfor blev gården solgt til andre.

Øen ejes i dag af en udlandsdansker, der har istandsat Halmøgård, og nu bruger stedet som jagt- og fritidsområde. På trods af et "adgang forbudt" skilt på øen er der offentlig adgang efter naturbeskyttelseslovens regler. Der er ingen offentlig transport til Halmø.

Efter ca. 70 minutters sejlads på bagbords (venstre) side—ved indsejlingen til Ærøskøbing:

DEJRØ

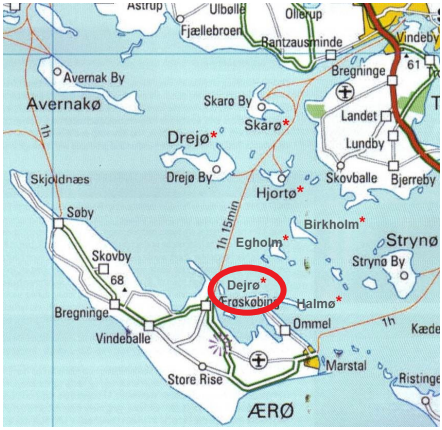

Dejrø—ikke at forveksle med Drejø— er på 0,2 kvadratkilometer og skabt i istiden. Den er i syd forholdsvis lav med et rev, men hæver sig mod nord og øst til seks meters højde. Store dele af den midterste ø er en flad lavning, hvor der findes en kilde med ferskvand. Om sommeren går får og kreaturer på øen, så den fremstår som en bakket slette med en græssteppe.

De græssende kreaturer sejles i specialbyggede pramme til Dejrø fra Ærøskøbing om foråret og hentes hjem godt opfedede om efteråret. På grund af Dejrøs betydning som yngleplads for bl.a. havterner, stormmåger og mange vadefugle er landgang forbudt i perioden 1. februar til 15. Juli. Skulle der

være respektløse personer, som alligevel gør et forsøg, så vil den overførte olme tyr sikkert sørge for at opholdet bliver kort.

Kommer man til Dejrø i båd udenfor tiden med landgangsforbud er der dejlige badestrande og klart vand – specielt på nord- og øst siden, men hold øje med tyren! Der er overnatningsforbud på øen. Dejrø har i nyere tid ikke været beboet, men i stenalderen var der adskillige bopladser på øen. Der er foretaget adskillige udgravninger af stenalderbopladser omkring øen og mangen en ærøsk fisker har hjemført stenalderredskaber i form af flint økser og andet fra det lave vand omkring øen.

Dejrø tilhørte tidligere ejeren af Ærø. Hertugen, Hans d. Yngres søn, Christian blev i 1622 hertug af Ærø og testamenterede syv år senere øen til sin elskerinde, Catharina Griebels. Øen var meget værd, fordi dyr kunne græsse på den, og der kunne høstes hø. En købmand i Ærøskøbing fik senere Dejrø, og Kong Frederik den 5. fik øen med, da han købte den ene halvdel af Ærø i 1750. Da hørte Ærø stadig under Hertugdømmerne.
Fra 1789 har Dejrø været delt i 28 parter og ejerne af parterne stiftede i 1884 Interessantselskabet Dejrø. Øen er ikke skiftet, hvilket vil sige at ingen ejer ved hvilken del af øen han eller hun ejer. Det selskab eksisterer stadig og behandler alle væsentlige spørgsmål. Allerede i 1885 bemyndigede selskabet bestyrelsen at holde strandsyn for at undgå, at stenfiskerne tog flere sten fra stranden. I 1907 foreslog en anpartsejer, at øen skulle udstykkes, men det vandt ikke gehør. Selskabet har ansat en opsynsmand, der bl.a. varetager udlejning af jagt på øen.

Som på mange af de andre sydfynske øer har der gennem årtier været fangst af harer i stedet for jagt. Den skik er ophørt i dag. Efter en dispensation fra Miljøministeriet kunne en hjemmeværnskutter i november 2002 sejle 20 ny fangede Lyøharer til Dejrø. Dejrøs egne harer var næsten helt udryddet efter en del kraftige tilfælde af højvande og oversvømmelser. I 2005 var harebestanden genoprettet .

De karakteristiske tjørne på sydsiden af Dejrø omtales lokalt som pesttjørne, uden at nogen dog kender forklaringen. Det kan tænkes, at udtrykket stammer fra Den Sorte Død i 1400-tallet. En af mange historier beretter at ærøboer, som var så uheldige at blive ofre for pesten blev sejlet over og begravet på Dejrø. Som advarsel blev der plantet en hvidtjørn ovenpå graven. Pesten kaldtes "Digerdød" og måske er det baggrunden for øens navn.

Der er ingen offentlig transport til Dejrø, men landgang er tilladt efter naturbeskyttelseslovens regler.

Stormflodskatastrofen i 1872

Som det fremgår af de fleste øers historie, har stormfloden i 1872 haft stor betydning for øernes videre liv og bosætningen på øerne.

Da vinden i begyndelsen af november 1872 blæste kraftigt over Danmark fra vest i flere dage blev vandet i Østersøen presset kraftigt mod øst. Den 11. november gik vinden over i nordøst og tog til i styrke og kulminerede den 13. november om formiddagen i en orkan. Alt vandet fra øst pressedes nu tilbage i den vestlige del af Østersøen – og kom som en stormflod med utroligt højvande og frådende bølger. Dette medførte uundgåeligt en katastrofe – historien beretter at mere end 260 skibe drev i land eller forliste til havs.

Næsten 100 mennesker omkom i dette inferno af vind og frådende bølger. Det er svært at forestille sig i dag, hvor meteorologerne forudsiger vejret rimeligt præcist, så alle kan tage deres forholdsregler.

I Det sydfynske Øhav kostede katastrofen ingen menneskeliv, men på de små øer måtte beboerne kravle op på loftet og holde kreaturernes hoveder over de frådende vandmasser. Heldigvis var næsten alle huse bygget i bindingsværk, således at vandet skyllede tavlerne (murstenene) ud i bindingsværkhusene så bølgerne kunne løbe igennem træskelettet, der stod tilbage.

Værst gik det ud over de lave øer, Birkholm, Hjortø og Store Egholm. På Birkholm gik det helt galt. Øen var totalt under vand. Da det lysnede onsdag den 14. november var vandet otte fod over daglig vande (næsten 2,5 meter) og i 4 timer væltede bølgerne ind over Birkholm.

Havnefogeden i Søby på Ærø, som ligger længere mod vest, målte et højvande på 11 ½ fod (3,5 meter)

Beboerne på Birkholm oplevede, at vandet bare blev ved med at stige. Alle huse stod i vand. I det smukke gamle fiskerhus i nr. 15, var beboerne fattede nok til at ridse et lille kryds i en af entreens dørkarme. Hertil nåede vandet!

Forinden havde familien været på loftet, og med et reb holdt de hovedet på deres eneste ko over vande. Morfar i huset satte sig i et dejtrug og stagede over til en nabo for at se, hvordan det stod til der. Andre steder på øen hev man fårene med på loftet. Den mørke, stormende november nat var det værste. Skorstenene i flere huse faldt sammen. I den tidligere postbådførers hus var manden ikke hjemme, men konen og en farfar havde fået mad og børn på loftet. Moderen havde lagt børnene i tæpper op ad skorstenen, der stadig var lun, men farfaren synes det var for farligt, og børnene blev flyttet. Kort tid efter styrtede skorstenen sammen!

Først den 14. november, da det lysnede, kunne man se, hvad der var sket. Vandet var da kun fire-fem fod (ca. 1,5 meter) over normal vandstand. De fleste huse var ilde tilredte. Indbo, mad og døde husdyr flød overalt. Men ingen mennesker var omkommet, og der gik ikke lang tid, før gårdmændene var i gang med at tømme øens centrale brønd for saltvand, og fra naboøerne kom skibe med ferskvand og madvarer. Den 12. november 1872 var Rasmus Nielsen fra Store Egholm sammen med sin bror taget på indkøb i Marstal på Ærø, da stormfloden også nåede Store Egholm. De kunne ikke nå tilbage til familierne på øen, men imøllerens kikkert så de, at husene stod næsten helt under vand.

Rasmus´ kone, Karen, var kravlet på loftet med deres ni måneder gamle Cecilie og en lille gris.

De tre køer druknede og drev i land ved Ærøskøbing, det samme gjorde indboet og hønsene, hesten overlevede ved at strække hals og gæssene klarede sig i vandet. Først den 14. november kunne brødrene komme tilbage. De flyttede midlertidigt til Drejø mens de genopbyggede husene på Store Egholm.

Lidt om færgefarten – krydret med historier fra før verden gik af lave….

I dag foregår overfarten med den moderne motorfærge "Ærøskøbing" og søsterskibet, "Marstal" Tidligere var færgefarten betydeligt mere varieret med forskellige færger på de forskellige ruter.

Ruten Svendborg-Ærøskøbing besejledes i mange år af jernbanefærger og man kunne således møde jernbanevogne på sin overfart. Der var ikke tale om passagerbefordring, men udelukkende godsvogne, som i mange år betjente Ærø med leverancer af øl, olie og stykgods. Vognene benyttedes på returrejsen til Svendborg til eksport af øens kornprodukter og levende dyr til slagteriet eller almindeligt kvægsalg.

I Svendborg er det en kendt sag, at der er jernbane faciliteter, men hvad mange ikke ved er at der også i Ærøskøbing fandtes jernbane, en såkaldt havnebane. Af folkeviddet betegnet som verdens længste, idet

den gik fra færgelejet til gartneriet "Paradiset". Jernbanen på Ærø ejedes af A/S Dampskibsselskabet Ærø, der indgik i Statsbanernes net af privatbaner.

"Verdens længste jernbane"

Den gik helt til paradiset. Gartneriet "Paradiset" var ejet af en rettroende mand, som havde besluttet sig for dette navn til sin forretning. Jernbanesporene stoppede lige ud for hans gartneri. Jernbanens totale længde var på et par hundrede meter. En gammel stærk Ford traktor fungerede som "lokomotiv" på Ærø. Dette medførte ofte problemer idet bilerne måtte vente på at komme i land til efter at "lokomotivet" havde trukket de ofte tungt lastede jernbanevogne med øl og alskens gode sager til ærøboerne i land.

Jernbanen på Ærø eksisterede fra 1931 til 1995, hvor den blev nedlagt og trafikken overtaget af lastbilerne. Den sidste jernbanefærge til Ærø var motorfærgen Ærøsund, som således sejlede "jernbaneløs" indtil den blev afløst af de nuværende færger i 1999.

Mange færger er i tidens løb endt på en skrotningsplads, men det kom ikke til at ske for "Ærøsund" - den lever videre i dette område, men nu som et dykkervrag sænket ud for Ballen på Sydfyn til gavn og glæde for de mange dykkere, der hvert år besøger området. Sænkningen blev foretaget i oktober 2014 og færgen udgør nu et særdeles attraktivt dykkerspot på i Det sydfynske Øhav.

Noahs Ark hver tirsdag fra Ærø

Hver tirsdag morgen var det kreaturdag. Kl. 05.50 afgik den første morgenfærge mod Svendborg og samtlige øens kreaturhandlere, prangere af Guds nåde, var tidligt oppe og havde bragt deres indkøbte dyr til færgen, hvor de skulle lastes i jernbanevogne for transport til kreaturmarkedet i Svendborg.

Som ung og uerfaren lærling på Dampskibsselskabet Ærø var tirsdagens kreaturtransporter en dag, hvor stress og jag var kendetegnende for de første timer af arbejdsdagen. Kontoret, som lå i den smukke bindingsværksbygning på havnen, hvor Fyns Amts Avis i dag har til huse ,blev åbnet kl. 05.00 og var man en lidt nervøs lærling så mødte man op kl. 04.30 senest for at møde udfordringen og frem for alt få fær-

gen klar og afgang til tiden. Ydermere var tirsdag skiftedag for biograffilm. Som regel lå der på den gamle trætrappe tirsdag morgen flere kæmpestore filmruller, med den foregående uges filmprogram fra Ærøskøbing Kino. Det er ikke svært at forestille sig at det var vigtigt, at de også kom med færgen til næste biograf

Knap havde man åbnet døren før hele kontoret blev oversvømmet af heste- og kreaturhandlere, prangere af alle typer og karakterer. Alle iført deres nyvaskede og nystrøgne lysbrune prangerkitler med deres statussymbol, en kæmpestor velspækket pung stikkende op af en af kitlens lommer. Prangerne var ofte iklædt fantasifulde hovedbeklædninger rækkende lige fra en simpel, men velsiddende sixpence til de flotteste borsalinoer (italienske filthatte).

Alle prangere skulle ”på tro og love” opgive hvor mange dyr, de havde afleveret til jernbanevognene, som blev lastet under opsyn af selskabets dragere, de såkaldte Litzenbrødre. Det var så lærlingens pligt at udfærdige et ”fragtbrev” per pranger, som skulle betale forskellig takst per dyr. Det var her man lærte alt om søer, orner, vallakker, gylter, væddere, kvier etc. Det var svært at følge med i deres opremsen og det var måske formålet. Ved kontroller foretaget med jævne mellemrum – altså hvor færgeselskabets Litzenbrødrene skrev op, hvad hver enkelt pranger havde afleveret ,viste det sig, at der var store differencer – og ofte var det de samme prangere, som ikke havde ”styr” på deres dyr.

Man lærte efterhånden at spørge ind til antallet. ”Du sagde der var 4 orner, er du sikker på, der ikke er 5?” ”Nåh, jo jeg havde glemt dem fra Leby, der er faktisk 6 orner!” Gik den, så gik den og hvad der var sparet, var tjent. Men en god stemning med højt humør var der. De fleste prangere havde allerede tidligt om morgenen fået deres første kaffepuncher, som man jo fik dengang. Alt klappede som regel frem til afgangen, hvor banevognene af det kraftige ”lokomotiv” i form af en Fordson traktor blev kørt om bord med en heftig lydkulisse fra brølende køer og kalve, vrinskende heste og øffende grise. Sådan har det sikkert lydt da Noah gjorde sin ark klar til afgang.

Senere på dagen returnerede prangerne med eftermiddagsfærgen og de fleste af dem i særdeles højt humør efter en dags gode handler på auktionen i Svendborg – og måske en kaffepunch eller to eller flere indenfor kitlen.

Fakta om færgerne, der sejler dig til Ærø:

Søsterfærgerne ”Marstal” og "Ærøskøbing”.sejler på ruten fra Svendborg til Ærøskøbing . Der sejles endvidere fra Faaborg på Fyn og fra Fynshav på Als, hvor nyskabelsen, elfærgen "Ellen" blev indsat i 2019 - begge ruter sejler til Søby på Ærø. Alle disse færger sejler i regi af det kommunale færgeselskab, Ærøfærgerne. Endvidere sejler det private rederi ÆrøXpressen fra Rudkøbing på Langeland til Marstal.

Færgerne M/F Ærøskøbing og M/F Marstal

Max. hastighed:	12 knob (22 km/t)
Overfartstid:	75 minutter.
Motorkraft:	2.800 HK.
Hovedmaskiner:	2 stk. MaK Diesel
Længde:	49 meter.
Bredde:	13 meter.
Bil kapacitet (hoveddæk og 2 sænkbare dæk)	42 personbiler
Passager-kapacitet:	Sommer 395* Vinter 250*
Byggeår:	1999
Byggeværft:	Semco Maritime Ser -vices , Esbjerg
Indsat på ruten:	1999

Drama med dødelig udgang

Fredag den 30. august 1940 var damperen "Rise" af Ærøskøbing på vej fra Svendborg til Ærøskøbing. Der var 21 personer om bord.

Ca. kl. 11 mødtes "Rise " i Højesteneløbet med postbåden fra Hjortø ført af Postfører Greve Rasmussen og udvekslingen af passagerer og gods gik som sædvanlig. Kort efter begav "Rise" sig videre mod Ærøskøbing for fuld damp, men blev kort efter ramt af en voldsom eksplosion under agterskibet, der blev så stærkt beskadiget at "Rise" kort efter sank. Tililende motorbåde reddede 13 personer af de ombordværende 21. Af de reddede var firehårdt såret og en af disse afgik senere ved døden på sygehuset.

Da regnestykket blev gjort op var i alt ni personer omkommet — tre besætningsmedlemmer alle fra Ærøskøbing og seks passagerer—heriblandt to børn. Det er ikke svært at forestille sig at Ærøskøbing var i chok efter dette hårde slag. I protokollen over søforhøret holdt den 24. september i Ærøskøbing findes årsagen at skyldes "krigsårsager" - altså minesprængning.

Der findes i dag ved anlægget på havnen i Ærøskøbing en mindesten for de omkomne i denne tragiske ulykke.

Kildeliste til produktionen af ØhavsGuide

sydfynskeoehav.dk
sydforfyn.dk
drejoe.dk
danske-smaaoer.dk
hjortoe.com
birkholm-beboerforening.dk
skaroe.com
hoejestene.dk
marmus.dk
aeroe-ferry.dk
faa.dk

Med denne bog i hånden kan du følge med i overfarten fra Svendborg til Ærøskøbing og retur.

Farvandet og samtlige øer tæt på færgens rute beskrives indgående med navn, billeder og historie krydret med små fine anekdoter.

Vil du vide mere om Ærø kan du kontakte

Ærø Turist og Erhvervsforening
www.visitærø.dk—telefon 6252 1300

Vil du vide mere om Ærøfærgerne, bestille plads til biler etc., kan du kontakte

Ærøfærgerne
www.aeroe-ferry.dk –telefon 6252 4000

Vil du læse om ture på Ærø –kan du kontakte
Ærø Tours

www,aeroetours.dk—telefon 4046 6675

ISBN 9788799439546